

УДК 94:745.5] (477.63)

doi: 10.15421/171761

Історичні витоки петриківського декоративного розпису

Т.А. Гарькава

*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
Дніпро, Україна*

Встановлено, що вітчизняна наука про народне мистецтво зародилася та розвивалася передусім як вивчення археологічних старожитностей, і важливим фактором його вивчення стали археологічні з'їзди. З'ясовано, що Петриківський декоративний розпис як складова українського народного декоративно-прикладного мистецтва своїм корінням сягає Трипілля, зародившись у вигляді селянського хатнього малювання - стінопису. Упродовж віків в Україні формувалися різноманітні школи декоративного розпису, однак найбільше і найкраще зберігся і розвинувся петриківський декоративний розпис. Визначено основні віхи розвитку петриківського розпису від часу його офіційного визнання і донині, названі основоположники традиційної школи петриківського декоративного розпису та їх послідовники.

Висвітлено внесок самобутнього петриківського декоративного розпису у світову культуру визнанням його ЮНЕСКО як нематеріальної культурної спадщини людства.

Ключові слова: українське народне декоративно-прикладне мистецтво; стінопис; мальовка; майстер петриківського розпису.

Historical origins of Petrykivsky decorative painting

T.A. Harkava

Oles Honchar Dnipro national university, Dnipro, Ukraine

Petrykivsky decorative painting is a part of Ukrainian folk art. Domestic science of folk art has originated and has been developing primarily as a study of archaeological antiquities and artistic monuments of the past. Scientific papers, which comprehended the process of folk art development, began to appear in the late nineteenth century, Archaeological Congresses became the impetus for their appearance. Being a representative of the decorative painting, Petrykivsky decorative painting is rooted by its murals to Tripoli. It was created as a peasant domestic drawing. Inexhaustible diversity of local variants of Petrykivsky decorative painting, its evolutionary change, the individual characteristics of paintings of hundreds of famous Ukrainian artists do not even allow comparing it to any other European counterparts, each of which is characterized only by some individual techniques. Petrykivsky decorative painting got the significant boost in its distribution and development when it «came down» from walls to paper. Paper pictures - malyovky - were stucked to walls following the traditional rules of domestic interior's decoration. Petrykivsky decorative painting got the official status in 1913, when E. Evenbah, by the initiative of D.I. Yavornytsky, gathered the collection of Petrykivsky decorative painting's malyovkas and organized the exhibition in St. Petersburg. Motives of painting are rooted into the local flora and fauna and into the historical tradition. However, Petrykivsky decorative painting is not a direct reflection of natural motifs. World, created in paintings, is the product of the imagination of folk artist, it is the stylization of local flowers, fruits and birds. First names of Masters of Petrykivsky decorative painting, which appeared in historical sources, were T. Pata, N. Bilokin, I. Pavlenko. Their official recognition happened in 1930 after their participation in the first republican exhibition, which was later shown in Kiev, Moscow, Leningrad. Their students and followers are well-known now masters G. Prudnykov, V. Kucherenko, V. Sokolenko, F. Panko, E. Klyupa, I. Zavgorodniy Z. Kudish, M. Shyshatska, N. Szulik and others. The two-year school of decorative painting was opened in Petrykivka village in 1936, first teachers there were O. Stativa A. and T. Pata. There are a lot of exhibitions, Petrykivsky decorative painting is being introduced abroad. In 1958 F. Panko gathered some masters into the plant of varnished production, which was later modified into the factory of artistic products «Druzhba». Experimental art studio, organized by him in 1970, was converted into the center of folk art «Petrykivka» in 1991. Due to its high decorative properties, Petrykivsky decorative painting blends into the exterior and interior of modern buildings both by walls painting and by the use of paintings and dishes. It is used in advertising, printing and souvenir production. In 2013 Petrykivsky decorative painting was declared an intangible cultural heritage of humanity by UNESCO.

Keywords: Ukrainian folk arts and crafts; murals; malyovka; master of Petrykivsky decorative painting.

Цитування даної статті: Гарькава Т. А. Історичні витоки петриківського декоративного розпису / Т. А. Гарькава // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2017. – Т. 20. – № 4(144). – С. 53-57.

Citation of this article: Harkava, T.A., 2017. Istorychni vytoky petrykivskoho dekoratyvnoho rozpysu [Historical origins of Petrykivsky decorative painting]. Scientific and theoretical almanac «Grani» 20; 4(144), 53-57. doi:10.15421/171761 (in Ukrainian).

Peer-reviewed; approved and placed: 04.03.2017

Исторические истоки петриковской декоративной росписи

Т.А. Гарькава

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара, Днепр, Украина

Установлено, что отечественная наука о народном искусстве зародилась и развивалась прежде всего как изучение археологических древностей, и важным фактором его изучения стали Археологические съезды. Выяснено, что петриковская декоративная роспись как составляющая украинского народного декоративно-прикладного искусства своими корнями уходит в трипольскую культуру, зародившись в образе селянского хатнего рисования - стенописи. На протяжении веков в Украине формировались разные школы декоративной росписи. Определены основные вехи развития петриковской росписи от времени ее официального признания до наших дней и названы основоположники традиционной школы петриковской декоративной росписи, их последователи.

Освещен вклад петриковской декоративной росписи в мировую культуру признанием его ЮНЕСКО как нематериального культурного наследия человечества.

Ключевые слова: украинское народное декоративно-прикладное искусство; стенопись; малёвка; мастер петриковской росписи.

Постановка проблеми. У час державної розбудови України, коли кайдани з розуму зняті, нагальною стала потреба звернення до власних джерел. Зростає загальний інтерес до українського народного декоративно-прикладного мистецтва, яке ґрунтується на духовних традиціях, висвітлює естетичні вподобання, звичаєво-обрядові, етично-моральні переконання українського народу та є важливою складовою як національної, так і світової культур. Лакуною у дослідженнях історії народного мистецтва є генезис яскравого і самобутнього його представника - Петриківського декоративного розпису.

Аналіз досліджень і публікацій. Перші відомості про українське народне мистецтво, складовою якого є петриківський декоративний розпис, знаходимо в дорожніх нотатках іноземців XVII – XVIII ст., працях красзнавчого характеру XIX ст. Але спеціальне вивчення предмета почалося лише з кінця XIX ст., майже на два сторіччя пізніше, ніж у Західній Європі. Вітчизняна наука про народне мистецтво зародилася і розвивалася передусім як вивчення археологічних старожитностей, вивчення художніх пам'яток минулого. Хоча в поняття «археологія» вкладали тоді розширений зміст – її складовою частиною вважали і історію мистецтва [10]. Отже, наукові праці, що осмислювали процес розвитку народного мистецтва стали виходити наприкінці XIX ст. [2]. Важливим фактором вивчення декоративно-прикладного мистецтва? стало проведення археологічних з'їздів, шість із яких відбулися в Україні.

Авторами найраніших публікацій з українського народного мистецтва стали Олена Пчілка, Хведір Вовк, Микола Сумцов. Їхню працю продовжила ціла когорта дослідників – М. Біляшівський, Є. Кузьмін, М. Макаренко, В. Модзалевський, О. Новицький, Г. Павлуцький, К. Широцький [10].

Тенденційністю і вузькопроблематичністю видання відзначалися праці радянських дослідників (Н. Глухенька, П. Сензюк, О. Соломченко).

Нині спостерігається піднесення інтересу до вивчення історії українського народного мистецтва (Д. Антонович [1], Р. Захарчук-Чугай, Є. Антонович [4], Я. Запаско, М. Кириченко [5]).

Однак звернення до петриківського декоративного розпису в основному обмежується його популяризацією шляхом видання альбомів репродукцій творів петриківчан, часом із невеликим екскурсом до життєпи-

су народних майстрів [6, 8], главою книги [5], стислим викладом [3, 7].

Визнання ЮНЕСКО петриківського декоративного розпису складовою нематеріальної культурної спадщини людства спонукало до глибоких досліджень цього феномена.

Метою дослідження є висвітлення історичних витоків непересічного явища української культури – петриківського декоративного розпису, його становлення та розвитку як основи для подальших спеціальних та різнобічних досліджень.

Виклад основного матеріалу. Як представник декоративного розпису Петриківка сягає своїм корінням – стінописом – Трипілья (V – II тис. до н.е.), що ставить українську культуру першою в ряду найдавніших культур світу, порівняно зі стінописами Стародавнього Єгипту (III–I тис. до н. е.), Урарту (I тис. до н.е.), Індії (VI – VII ст. н.е.) [5]. Важливі висновки дослідників про місцеві етнічні корені трипільської культури про те, що вона не була прийшлою, а мала свої автохтонні джерела [11]. Високий мистецький рівень прикладного мистецтва, орнаментального оздоблення, створеного нашими прашурами, продовжував існування після трипільської доби. Є свідчення, що язичницькі й князівські будівлі розписувалися розкішними орнаментами як на дереві, так і на мурованих стінах з виразними рисами національної самобутності.

На різних етапах існування етносу українське народне декоративне мистецтво було важливою складовою духовного буття і відображало його самобутність, забезпечуючи безперервність духовного зв'язку між поколіннями.

Свою назву петриківський декоративний розпис отримав від села Петриківка, що розташоване на Дніпропетровщині на березі степової річки Чаплинки. Село було засноване 1772 р. Петром Калнишевським – останнім кошовим отаманом Запорозької Січі, що став ініціатором переселення козаків зі старовинного козацького селища Курилівки. Спочатку село Петриківка входило до Полтавської губернії, а коли була заснована Катеринославська губернія – увійшло до складу Новомосковського повіту цієї ж губернії та стало центром Протовчанської паланки (округи).

Після ліквідації Запорозької Січі жителі села Петриківка почали називатись «казенними», або «державними», тоді як сусідні з Петриківкою села були віддані

указами Катерини II у володіння місцевим поміщиком. Отже, петриківчани не знали кріпаччини. Цей аспект і посприяв розвитку «вільного» народного мистецтва.

Петриківський розпис зародився у вигляді селянського хатнього малювання. Виникнення традиції розпису стін пов'язане з матеріалом, з якого будувало житло населення Степової частини України – глина, побілені стіни. Біле тло стіни слугувало для селянина чистим полотном, на якому розгорталася творча фантазія петриківчанина. Виникає навіть своєрідний термін «мальована хата», тобто така, яка була щедро декорована настінним розписом й вирізнялася своєю барвистістю та красою. Художні особливості петриківського малювання зумовлені кліматичними умовами місцевості, географічним розташуванням у Степовій зоні, рослинністю, естетичними смаками та вподобаннями селян.

Малювали хати жінки, переважно дівчата, іноді жінки поважного віку, коли випадала вільна хвилинка, значно рідше розписами займалися чоловіки.

Розпис побілених іззовні й усередині хат виконували селянки, упорядковуючи житло на Різдво, Великдень, Трійцю, Покрову, а також на весілля. Малюючи, використовували прості, доступні матеріали й приладдя – саморобні фарби з натуральних (рослинного і мінерального походження) та синтетичних (анілінових) барвників, щіточки, штампи тощо.

Іноді малювання прикрашало не лише інтер'єр помешкання, а й екстер'єр та господарські будівлі, створюючи повний ансамбль. Кожний мотив, композиційне вирішення квіткового розпису не випадкові, тісно пов'язані з архітектурою помешкання і завжди підкреслюють конструктивні особливості. Ззовні хати квітчали під стріхою, облямовували призьбу, дверні та віконні прорізи. Проте найголовнішим залишається оздоблення інтер'єру, де головною героїнею була піч – іміджева мала архітектурна форма житла.

Оскільки мальовані печі Петриківки не збереглися, попри свою видову специфіку, говорити про їх розпис ми можемо на прикладі матеріалів збирачів першої чверті XX століття (замальовки, кальки, фотографії).

Про найдавніші в Україні стінописи можна гадати за глиняними моделями житла трипільської культури (IV–III тисячоліття до н. е.). Їхні вікна і двері виділені бордюром, а зовнішні й внутрішні стіни орнаментовані концентричними колами, паралельними чорними з білим контурами смугами на оранжевому полі.

Сліди стінопису виявлені в канівському поселенні полян, городищі Новотроїцькому та ін. Їх наносили на глиняну обмазку, щороку підновлюючи. Розписані поверхні здавалися світлішими й чистішими [10]. Ззовні стіни розписували більш узагальнено, лаконічно. Зсередини – деталізовано, але в обох випадках підкреслювали конструкцію. Найпростіший прийом – це насичення дерев'яних стін нафтовою ропою з обмазкою крейдою законопачених стиків вінця. Кольором виділялася призьба, фриз оточував хату під стріхою, квіткові мотиви розміщувалися над віконними й дверними прорізами. Унаслідок цього житлові й господарські споруди пов'язувалися у цілісний ансамбль, акцентувалося функціональне призначення кожного архітектурного об'єкту.

Найщедріше декорували комин (витяжку печі), саму піч, а часом і її заслінку [9]. Скромніше – прості-

ки й сволок, зрідка – долівку (глинобитну підлогу). У бідних хатах кут біля полу для снання іноді розписували у вигляді килима. Словесний фольклор і література подають численні згадки про стінопис протягом усього XIX ст., проте аж на його кінець, на думку дослідників, припадає масове поширення цього явища культури. Після цього одразу ж почалася наукова фіксація українського стінопису.

Стінопис – один із найсамобутніших видів українського народного мистецтва. Невичерпна багатоманітність його місцевих варіантів, еволюційних змін, індивідуальних особливостей почерку сотень відомих майстрів неможливо навіть порівняти з аналогами інших європейських країн, кожній з яких властиві лише окремі техніки. Наприклад, графічні, подібні до місцевого мережива, зооморфні розписи лічних ніш Словаччини; виконані світлим по темному, але значно грубіше і монументальніше – контури кручених рослин, грон, квітів, листків на фасадах жител південно-східної Польщі [10].

Вірогідних зразків українських народних стінописів XIX століття взагалі не збереглося. Найраніші пам'ятки, що дійшли до нас, – це фотографії й кальки, виконані дослідниками протягом 1903–1914 рр. на Придніпров'ї й Поділлі.

Із літературних джерел відомо, що у XIX сторіччі Петриківка вже була центром поширення стінопису в Україні. У 1911–1913 рр. з ініціативи Д. І. Яворницького художниця Є. Євенбах здійснила експедиції по селах Катеринославщини, збираючи і копіюючи національні орнаменти. Зібрана колекція матеріалів лягла в основу виставки в Петербурзі в 1913р. Саме цей рік і вважають роком офіційної фіксації петриківського декоративного розпису. У фондах Дніпропетровського історичного музею та у Санкт-Петербурзі зберігаються копії, що відносяться до 1913 р. Упродовж свого існування людина прагнула зробити не тільки зручними, а й гарними всі предмети, які її оточують: житло, меблі, посуд, одяг, засоби виробництва та навіть зброю. Побутові речі з петриківським розписом, які знаходяться в цих музеях, відносяться до більш давнього часу – до XVIII–XIX сторіч. В експозиції Дніпропетровського історичного музею знаходиться старовинна запорозька рушниця, що відноситься до XVII сторіччя. Дерев'яне ложе рушниці розписане по зеленому фону білими квітами, схожими на сучасні петриківські. Запорозька натруска (порохівниця, XVII ст.) прикрашена розкішним квітковим орнаментом, основу композиції якого складає вазон, з якого немов виростає пишний букет. Його складні криволінійні стебла та окремі профільні зображення квіток, на зразок цибульки, нагадують мотиви сучасної петриківської орнаментики.

Повертаючись безпосередньо до витоків – хатнього малювання, варто окреслити хронологічні межі. Так, традиція селянського хатнього малювання виникла на Слобожанщині, Катеринославщині, Поділлі не пізніше 1860 років. Зазначимо, що джерела малювання могли бути різними навіть у сусідніх осередках, але, безперечно, значну роль у генезисі українських селянських стінописів відіграв звичай прикрашати хату зіллям, натуральними та штучними квітами, оздоблювати шпалерами, декорувати печі полив'яними мальованими кахлями.

Важливим у дослідженні виникнення традиції є етнічний склад населення села. Скоріше за все звичай і навички хатнього малювання були, вірогідно, привнесені в Петриківку вихідцями зі Слобожанщини. Архітектоніка й декор петриківських печей дозволяють припустити, що їх прототипами були печі зі Слобожанщини й Полтавщини, декоровані мальованими кахлями. Хатні розписи ставали обов'язковим оздобленням кожного помешкання на селі, малювальниці навіть починали неформальні змагання, аби продемонструвати свій хист у малюванні. Нині у Петриківці говорять, що раніше, у кого не була розписана хата – до тих не віталися, а у кого помешкання виокремлювалося барвистістю розпису – казали: «У неї гарно, як у церкві!» Завдяки розвинутому почуттю краси сільських малювальниць петриківські хати зачаровували своєю красою, й найголовніше – ця особливість посприяла зародженню й утвердженню локальної традиції малювання.

Дослідники петриківки зауважують, що у селах, де розписують хати, є обов'язково одна-дві відомі малювальниці. Є й такі, у кого не проявляється хист до розпису, але вони поцінують і розуміються в декорованні помешкання. Їм доводилося вдаватися до сторонньої допомоги, звичайно господині намагаються запросити найкращу художницю у селі. Отже, виокремлюються спеціалісти, для котрих розпис помешкання стає промислом. Попри значний попит на хатню петриківку, відомих малювальниць залишаються одиниці, тому й виникає у народному мистецтві новий етап розвитку – розпис на папері – мальовка, – який імітував стінопис.

Паперові прикраси – квіти в овалі, вазони-букекти, прямокутні килимки – наклеювали на стіни, дотримуючися традиційних правил оздоблення хатнього інтер'єру.

Петриківка була значним торговельним центром, щорічно там проходили великі ярмарки, де охоче купували орнаментальні малюнки майстринь. Отже, петриківські розписи почали виконувати у межах так званого домашнього промислу. Якщо створення стінописів завжди пов'язане з погодними умовами, з датами, до яких намагалися прикрасити помешкання, то малювати на папері можна було у будь-який період року.

Кожному паперовому малюнку відведено своє місце, він не лише мав на меті підкреслити конструкцію хати, а й замінити собою якийсь елемент оздоблення оселі. Мотиви петриківського розпису сягають своїм корінням у місцеву флору і фауну, в історичну традицію. Однак петриківський розпис не є прямим відображенням природних мотивів. Створений у розписах світ – плід творчої уяви народного художника, стилізація квітів, птахів рідного Придніпров'я.

В історичних джерелах першими з'являються імена майстрів петриківського розпису Т. Я. Пати, Н. А. Білокінь, І. У. Пилипенко. Так, мальовка Т. Я. Пати, датована 1913 р., зберігається у фондах Дніпропетровського національного музею ім. Д. Яворницького [8].

Офіційне визнання прийшло до петриківських майстрів коли у 1930 р. місцевий вчитель О. Статива надіслав для Київського музею сто зразків розпису,

після чого кількох петриківчанок запросили до участі у Першій республіканській виставці народної творчості, яка потім експонувалася у Києві, Москві та Ленінграді (1936 – 1937). Як учасники виставки І. Пилипенко та Г. Ісаєва одержали дипломи І ступеня, а Т. Пата й Н. Білокінь – звання «Заслуженого майстра народної творчості України».

Їхні вихованці й послідовники – відомі нині майстри: Г. Прудникова, В. Кучеренко, В. Соколенко, Ф. Панко, Є. Ключа, І. Завгородній, О. Пікуш, З. Кудіш, М. Шишацька, Н. Шулик.

Після республіканської виставки у 1936 р. у Петриківці було відкрито дворічну Школу декоративного малювання, першими вчителями якої стали О. Статива та Т. Пата. Петриківські майстри, які закінчили Школу декоративного малювання, продовжили славу справу своїх учителів, підтримуючи традиції петриківського розпису і формуючи його як сучасне мистецтво.

Так, М. Тимченко, В. Павленко, П. Глущенко, В. Клименко-Жукова впроваджують петриківський розпис у художню промисловість на Київській сувенірній фабриці ім. Т. Шевченка, зокрема новий метод – підлаковий розпис на чорному тлі виробів із пресованої тирси.

У 1958 р. Ф. Панко об'єднав окремих майстрів у цех підлакового розпису при промисловій артілі вишивальниць «Вільна селянка» у с. Петриківка, який стає основою фабрики художніх виробів «Дружба». Справжнім дітищем художника стала експериментальна творча майстерня, яку він організовує в 1970 р. і до кінця свого життєвого шляху залишається незмінним керівником цієї своєрідної творчої лабораторії, де відшліфовувалися грані майстерності творців декоративного розпису і яка в 1991 р. переіменовується на Центр народного мистецтва «Петриківка», який уже третє десятиліття пов'язує «стару» і «нову» петриківку, зберігаючи традиції і створюючи засади для пошуку нових шляхів у створенні квіткового орнаменту, у відкритті нових можливостей і форм петриківського розпису [6].

У 1950 – 1960-ті рр. відбувається безліч виставок, з петриківкою знайомляться за кордоном.

Завдяки своїм високим декоративним властивостям петриківський розпис органічно вписується в екстер'єр та інтер'єр і сучасних будівель як розписом самих стін, так і використанням розписаних кахлів, посуду, картин оздоблювальних тканин, використовується у рекламно-поліграфічній, сувенірній продукції.

Збільшення попиту на продукцію, поширення петриківського розпису поза межі України створило умови для зростання престижу професії народного майстра.

Висновок. Отже, можемо стверджувати, що своїм корінням петриківський декоративний розпис як складова українського народного декоративного мистецтва, сягаючи часів Трипілля, є одним із найдавніших представників світової культури і, маючи тяглість у розвитку, не тільки зберігся, а слідує історичним традиціям, відкриває нові можливості і форми.

Тож завданням наших подальших досліджень має стати петриківський декоративний розпис як феномен, його самобутність і українська національна основа, його філософські засади, мистецтвознавчі студії.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Антонович Д. Скорочений курс історії українського мистецтва / Д. Антонович // Народознавчі зошити. – 1995. - №5.
2. Волков Ф. К. Отличительные черты южно-русской народной орнаментики / Ф. К. Волков// Труды Третьего Археологического Съезда в России, бывшего в Киеве в августе 1874. – К., 1878. – Т.2.
3. Гарькава Т. Петриківський розпис: навч. посібник / Т. Гарькава; за наук. ред. С. А. Антоновича. – Д.: Ліра, 2016.
4. Захарчук-Чугай Р. В. Українське народне декоративне мистецтво: навч. посібник/ Р. В. Захарчук-Чугай, С. А. Антонович. – К.: Знання, 2012.
5. Кириченко М. А. Український народний декоративний розпис: навч. посібник / М. А. Кириченко. – К.: Знання-Прес, 2006.
6. Петриківка: Альбом репродукцій: у 2 т. /редкол.: Г. Ф. Губанова та ін.; вступ. слово Л. В. Тверської. – Д.: ВАТ «Дніпрокнига», 2001. – Т.1.
7. Ружицкий В. А. Основы петриковской росписи / В. А. Ружицкий, А. С. Малинина. – Х.: Скорпион, 2003.
8. Тетяна Пата: Альбом / у поряд. та автор передм. Н. А. Глухенька. – К.: Мистецтво, 1973.
9. Тищенко О. Р. Історія декоративно-прикладного мистецтва України: навч. Посібник / О. Р. Тищенко. – К.: Либідь, 1992.
10. Українці: Історико-етнографічна монографія: у 2 кн. / за наук. ред. А. Пономарьова.- Опішне: Укр. Народознавство, 1999.
11. Хвойко В. До питання про слов'ян / В. Хвойко // Космос древньої України.- К., 1992.

REFERENCES:

1. Antonovych, D., 1995. Skorochenny kurs istoriyi ukrayins'koho mystetstva [A shorter course in the history of Ukrainian art]. Narodoznavchi zoshyty 5 (in Ukrainian).
2. Volkov, F. K., 1878. Otlichitelnyie chertyi yuzhno-russkoy narodnoy ornamentiki [Distinctive features of the South Russian folk ornament]. Trudyi Tret'ego Arheologicheskogo S'ezda v Rossii, byivshego v Kieve v avguste 1874. K., 2 (in Russian).
3. Har'kava, T., 2016. Petrykivsk'yyu rozpyis: navch. posibnyk [Petrykivsky painting]. D.: Lira (in Ukrainian).
4. Zakharchuk-Chuhay, R. V., 2012. Ukrayins'ke narodne dekoratyvne mystetstvo: navch.posibnyk [Ukrainian folk decorative art]. K.: Znannya (in Ukrainian).
5. Kyrychenko, M. A., 2006. Ukrayins'kyu narodnyu dekoratyvnyu rozpyis: navch. posibnyk [Ukrainian folk decorative painting]. K.: Znannya-Pris (in Ukrainian).
6. Petrykivka: Al'bom reproduksiy [Petrikivka: Album of reproductions]. D.: VAT «Dniprokyha», 2001. 1 (in Ukrainian).
7. Ruzhitskiy, V. A., 2003. Osnovy petrikovskoy rospisi [Fundamentals of Petrikov's painting]. H.: Skorpion (in Russian).
8. Tetyana Pata: Al'bom [Tatyana Pat: Album]. K.: Mystetstvo, 1973 (in Ukrainian).
9. Tyshchenko, O. R., 1992. Istoriya dekoratyvno-prykladnoho mystetstva Ukrayiny: navch. Posibnyk [History of decorative and applied art of Ukraine]. K.: Lybid' (in Ukrainian).
10. Ukrayintsi: Istoryko-etnografichna monohrafiya [Ukrainians: Historical and Ethnographic Monograph]. Opishne: Ukr. Narodoznavstvo, 1999. (in Ukrainian).
11. Khvoyko, V., 1992. Do pytannya pro slovyan [On the question of the Slavs]. Kosmos drevn'oyi Ukrayiny. K. (in Ukrainian).

*Гарькава Тетяна Анатоліївна – доцент
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Адреса: 49010, м. Дніпро, пр. Гагаріна, 72
E-mail: Aries_design@mail.ru*

*Har'kava Tetyana A. – associate professor
The Oles Honchar Dnipro national university
Address: 72, Gagarin av., Dnipro, 49010, Ukraine
E-mail: Aries_design@mail.ru*